

Intervjui | 19/11/2023

Zlatko Matić: Između pravoslavaca i katolika u Srbiji vlada dijalog i poštovanje

📌 Piše: Bojan Munjin

Između istinskih hrišćanskih vernika, pravoslavaca i katolika, ne može biti loših odnosa. I jedni i drugi se krštavaju u ime Oca, Sina i Svetoga Duha, i jedni i drugi čekaju Gospoda Isusa Hrista da ukine smrt. Na istom smo putu

Zlatko Matić, foto: YouTube printscreen

Kako danas žive pravoslavni vjernici u Srbiji i kakav je njihov suživot sa katoličkim zajednicama na istom području? Kako i jedni i drugi žive u današnjem svijetu, u iskušenjima sa kojima su suočeni svi ljudi, bez obzira na uvjerenje, religiju i naciju

društvenih, kulturnih i političkih faza u novijoj historiji, koji su uticali i na njihov vjerski život. Kako vi gledate na taj put Srpske pravoslavne crkve i njenih vjernika?

U pravu ste, to je jedan dug put. Istina je da sve krupne socio-političke promene neminovno moraju da se odraze i na Crkvu. Mi smo, naravno, jedna zajednica koja svoje poreklo, po najdubljoj pravoslavnoj veri, crpi iz budućega veka i koja nije od ovoga sveta, ali smo realno zajednica koja živi u ovome svetu. Zato je nemoguće zamisliti da se desi i manja socio-ekonomska promena, a da neće uticati na Crkvu. Posebno dobro znamo da je poslednjih 50 godina, a možda i čitav prošli vek, jedan prilično turbulentan period u životu svih ljudi ovih naših krajeva, a onda i pravoslavne crkve i srpskih vernika. Te promene možemo nazvati krizom, ali to jeste i neka nova mogućnost. To je mogućnost za preispitivanja našeg esencijalnog statusa i kao ljudi i kao vernika, našeg svedočenja, naše misije i našeg položaja. Ne treba se getoizirati i govoriti „ovi napolju su naši neprijatelji“, nego treba preispitati na tom putu i deo vlastite odgovornosti, nas kao Crkve, kao zajednice za ono što se dešava i za odgovore koje smo u svetu davali ili koje možda nismo davali.

Kako je na tom putu izgledalo poslednjih pedeset godina, koje su dio i opće historije ovih krajeva?

Možemo reći da je bilo izazova svih mogućih vrsta, otprilike kao jedan balon koji se jako naduvao, a onda je odjednom počeo da se izduvava i da leti u svim mogućim smerovima. Nakon mnogih iskušenja, mislim da smo se sa duhovne tačke gledišta kao Crkva polako stabilizovali i prevazišli ekstreme. One skroz desne i one skroz leve, one potpuno nacionalne ili isključivo građanske i da se sada nalazimo na jednom tlu na kojem kao Crkva možemo mnogo jače svedočiti. **Crkva je vodilja, svest i savest ovog naroda, ali i drugih naroda.**

Liturgijsko sabranje je centar pravoslavne duhovnosti

Kako se može objasniti današnje središte duhovne vitalnosti iz kojeg se crpi i razvija život pravoslavnih kršćana u Srbiji?

sa nekim ljudima koje nazivamo braćom i sestrama, a oni nam nisu bioski rođaci. To je događaj jedne promene koja kasnije utiče i prenosi se u sve pore i sfere našeg života između dve liturgije. To znači da kada se nedeljom dolazi na liturgiju, sa sobom se nose svi naši uspesi i neuspesi, sve brige i čežnje, nade i strepnje i tada se ulazi u taj, rekao bih, nadnaravni doživljaj fizičkog susreta sa drugim, sa bližnjim. Jer, nema liturgije na daljinu nego morate doći i pozdraviti se, zagrliti i celivati se sa bratom i sestrom. To znači da i nakon kraja liturgije ostajete sa tim vašim bližnjima i delite ono što imamo; jednu ili dve kafe, jednu ili dve kifle i, kako bi rekli naši stari, tada jedni druge pitamo za zdravlje. To znači da želimo da saslušamo jedni druge, da proniknemo u probleme i potrebe drugog i da budemo tu radi tih naših bližnjih.

Kako činjenica liturgijskog sabiranja funkcioniра kao današnja mogućа društvena kategorija?

Mislim da je upravo tu vrstu solidarnosti današnje društvo izgubilo i da u stvari upravo nju želi da nađe. Smešteni u kutije, koje mi zovemo stanovima, bez kontakata, bez poznavanja ljudi sa istog sprata i prepušteni sami sebi ili ovim čudima tehnike koji nas zarobljavaju, individualizuju i dodatno nas čine egoistima, čini nam se kao da nam neko šapuće – ne trebaju ti drugi. To je ono što je apsolutna suprotnost pravoslavnoj duhovnosti. Mislim da smo mi uspevali svih ovih vekova, uprkos svim burama i olujama, da opstanemo zato što smo negde u dubini čuvali upravo to: gostoprimstvo, susret i razgovor. Gde god Crkva bude negovala takvu duhovnost koju mi zovemo duhovnost zajednice i dokle god se takva duhovnost – ona se još zove i koinonia – bude pretpostavljala svim daljnjim drugim aktivnostima – ima nade da ćemo uspeti da odgovorimo na izazove današnjeg čoveka.

Smešteni u kutije, koje mi zovemo stanovima, bez kontakata, bez poznavanja ljudi sa istog sprata i prepušteni sami sebi ili ovim čudima tehnike koji nas zarobljavaju, individualizuju i dodatno nas čine egoistima, čini nam se kao da nam neko šapuće – ne trebaju ti drugi. To je ono što je apsolutna suprotnost pravoslavnoj duhovnosti

спремним ponasati, nego da odgovori na ključna pitanja čoveka ovog veka i to rečnikom današnjeg vremena. Kada se Crkva postavi kao veleposednik istine, ona ne može dopreti do ljudskog srca, ali kada se postavi kao saputnik malom, slabom čoveku, nada je neuporedivo veća. Ja bih voleo da današnji hrišćani budu ti nosioci radosti, sreće, susreta i zagrljaja. Pre svega voleo bih da današnji ljudi budu sudionici deljenja trpeze. U ranim vekovima prvih hrišćana ta zajednička večera zvala se agape – gozba ljubavi. A danas nekako sve sami radimo. Imate knjige na temu „plesati sam“, „sami zajedno“, „kuglati sam“, ali ko zaista može da ruča sam? Želim da ukažem na to da je Crkva vazda neprestano govorila o tome da je u deljenju pobeda. Deljenje ljubavi je umnoženje ljubavi. Ali, treba krenuti od nas samih i od naše odgovornosti za ono što se dešava: da smo mi hrišćani bili bolji, nekada i sada, više bismo postigli. Ipak, ono što smo postigli jeste da smo sačuvali Crkvu i da je prenosimo mlađim generacijama i želimo da imamo nadu da će Gospod da nam doda ono što sami još nismo postigli.

Crkva je suputnik i sapatnik čoveku 21. veka

Kako se kršćanska duhovnost danas može izboriti u kontaktu sa uglavnom profanim okruženjem, prisutnim i na lokalnom i na svjetskom nivou?

Da bismo ušli u susret sa drugim čovekom, potrebno je da u osnovnim koordinatama prepoznamo njegove najdublje porive i potrebe. Teoretičari govore o današnjem čoveku kao *čoveku litalici*, kojeg ne interesuje tradicija ili njegovo poreklo. Autoritet i tradicija su dve realnosti, preko kojih postmoderna gazeći prelazi, a pravoslavna i rimokatolička duhovnost, koje su objektivno danas najdominantnije duhovne kulture u hrišćanstvu, upravo se baziraju na tradiciji i autoritetu. I onda sebi moramo postaviti pitanje: kome se mi obraćamo u našim propovedima? Kome smo mi misionari, kada takav čovek sebe ne prepoznaje, niti u našim rečima, niti pored ljudi među koje ga mi smeštamo. I zato je to za nas ključan izazov: prepoznati današnjeg čoveka kao čoveka koji luta tražeći sam sebe ili – možda nekog drugog.

Što je kršćanin takvom čovjeku?

crkva koja u iskustva i osobi isusa Христа. Zasto je to tako? Zato sto je dijalog nepovijesti događaj, pun otvorene neizvesnosti, u kojoj do kraja ne znamo kakav će biti ishod. Zato Crkva, ne kao moćna institucija koja sve zna i sve može i koja bi bila važna od nekog nacionalnog interesa, kako se već doživljavaju crkve istočnog hrišćanstva – u svom najdubljem poslanju jeste suputnik i sapatnik čoveku 21. veka.

Šta bi današnji kršćanin mogao reći čovjeku lutalici ili čovjeku koji djeluje tako kao da je spalio mnoge mostove svoje prošlosti?

Uzeli ste jedan od težih primera savremenog saputništva, ali to jeste realnost 21. veka. Hrišćanin bi mogao takvom čovjeku lutalici da predloži da pokuša da zida, na primer, mostove prema budućnosti. Rekao bi mu da je problem svih ljudi u svim vekovima i na svim prostorima jedan te isti, a to je strah od smrti. Iz tog straha dolazi i do ljudske zatvorenosti, do potreba da se smrt zaobiđe, falsifikuje i prevari i to mnogi ljudi i mnoge organizacije danas čine. Kada insistiram na tome da crkva Hristova nije tek religija nego baš to, crkva, želim da kažem sledeće: za razliku od raznih religija koje govore o nekom „zagrobnom životu“, koje pokušavaju na razne načine da kamufliraju smrt, da kažu da je to prelazak neke duše u neku „bolju realnost“, postoji crkva Hristova, u svom zapadnom katoličkom i svom istočnom pravoslavnom izrazu, koja ne želi da se sa smrću tek tako pomiri. I zapadne i istočne crkve jesu hrišćanske crkve zato što se suočavaju sa smrću i govore da smrt jeste realan problem i da je ona, smrt, po rečima svetog apostola Pavla, poslednji, najcrnji i najgori čovekov neprijatelj.

Zašto je smrt najgori čovekov neprijatelj?

Ono u šta sam siguran je da neartikulisani ili pogrešno shvaćeni strah od smrti proizvodi sve druge naše probleme. Šta znači borba i rat za teritorije? To je borba za resurse da bi se osiguralo protiv eventualne smrti. Šta znači stvarati književna i druga umetnička dela? Ili šta znači rađanje dece? Pa da ostane nešto iza mene. Sa ljudima koji postavljaju duboka pitanja ja bih voleo da odemo do onih najdubljih: postoji li most koji možda ukazuje na neku drugu realnost, koja prevazilazi i historijsku i današnju, ovozemaljsku realnost? Napomenuo bih još samo to da se mnogo toga menja kada se čovek u

Postoje li primjeri „dobre prakse“ vjerničkog života pravoslavnih zajednica u Srbiji?

Jedan hrišćanski teolog iz trećeg veka posle Hrista zapazio je i zapisao kako izgleda tadašnje čuđenje nehrišćana: „Vidi ti kako se ti hrišćani međusobno vole. Vole se do te mere da su spremni da se žrtvuju jedni za druge. Toga kod nas nema.“ U svetu mržnje, a svaki svet je nažalost svet mržnje sve do danas, pojavi se neka šačica ljudi, koji su sami sebe zvali „ludima za ovaj svet“ jer vole – svoje neprijatelje. Današnji primer dobre prakse, iako deluje suviše idealistično, primer je konkretne sabornosti ljudi koji, kao što rekoh, jedva čekaju nedelju da ponovo vide lice brata svoga, lice Boga svoga i Hrista svoga u licu bližnjeg. Ogledalo moje je moj bližnji. Moj spasitelj je bližnji. Kada god čovek zaželi da se „osigura“ i da sam bude nosilac svog života, vidimo to po iskustvu ove civilizacije, to ne ispadne dobro. Trenutno su psihologija i ostale slične discipline jako na ceni i imaju mnogo clijenata. Zato što su svi zatvoreni i zato što niko nema potreba da se bar malo otvori za dijalog, za drugog, za različitost. Ta specifična odlika, ljubav i trpeza spremna za sve („Izađite na trgove i dovedite sve ljude koji žele da dođu“, Jevanđelje po Mateju), govore o tome koliko je hrišćanska poruka univerzalna i koliko mi ljudi treba da prevazilazimo prirodne prepreke; različiti pol, rasu, naciju, veru. Sve prirodne predispozicije moraju da budu premošćene jer Hristos na Veliki petak kada je raširio ruke nije razmišljao o dosegu tog zagrljaja. Zagrljaj ljubavi je sveobuhvatan zagrljaj. I kada se u evharistiji kaže da je Gospod na ovaj svet došao radi nas ljudi i radi našega spasenja, nikada se ne kaže da sve što je on učinio za nas, da je to uradio radi nas belaca, muškaraca, ni radi nas Srba nego radi svih ljudi. To su primeri dobre prakse i, verujte, oni na mnogim mestima u Srbiji danas postoje.

Trenutno su psihologija i ostale slične discipline jako na ceni i imaju mnogo clijenata. Zato što su svi zatvoreni i zato što niko nema potreba da se bar malo otvori za dijalog, za drugog, za različitost

Za ekumenski dijalog važni su ljubav, sloboda i istina

Raskol koji se između katolika i pravoslavaca dogodio pre hiljadu godina jedno je od najsloženijih pitanja sa kojim se suočava hrišćanstvo danas i jedna velika rana na telu Hristovom. Današnje generacije vernika takođe su odgovorne za to koliko je po pitanju zaceljenja ove rane urađeno, ali daleko od toga da ništa nije urađeno. Lokalno gledano, čitav dosadašnji 21. vek u Srbiji je prošao u izuzetno dobrim odnosima između pravoslavaca i rimokatolika. Kada stvari stavimo na vagu, između istinskih hrišćanskih vernika, pravoslavaca i katolika i ne može biti loših odnosa. I jedni i drugi se krštavaju u ime Oca, Sina i Svetoga Duha, i jedni i drugi čekaju Gospoda Hrista da ukine smrt. Na istom smo putu. A kada su ljudi saputnici, kao što malopre rekoh, stvari idu lakše jer smo u dijalogu. Posebna radost u tom dijalogu bila je u tome što je donedavni nadbiskup beogradski bio **Stanislav Hočevar**, čovek izuzetne otvorenosti, razgovora, širine i smirenosti, sa kojim su u poslednjih 20 godina, dok nije otišao u mirovinu, rado mogli da razgovaraju mnogi od pravoslavnih sveštenika i čitave plejade naših patrijarha sve do današnjeg patrijarha **Porfirija**. Duboko sam uveren da bi o tim dobrim odnosima jednih i drugih katolici u Srbiji mogli da potvrde ove moje reči. Bilo je na desetine susreta i okruglih stolova katoličkog i pravoslavnog sveštenstva u Srbiji i ta dobra atmosfera dijaloga, poštovanja i ako Bog da uzrastanja u ljubavi jednih sa drugima i dalje se prenosi.

Kako je na globalnom nivou?

Na globalnom planu olakšavajuća okolnost je da od 1979. godine Katolička i Pravoslavna crkva ozbiljno sarađuju na jednom jako bogoslovskom međusobnom dijalogu na najvišem nivou. Po tridesetak sudionika sa obe strane vodi razgovore na način da se velike plenarne sednice održavaju svakih pet godina, nekad i češće i nakon obimnih zahvata i zajedničkih promišljanja izdaju se u obliku dokumenta važni zaključci. Tako imamo krajnje respektabilne dokumente saglasnosti Katoličke i Pravoslavne crkve o temama koje su ranije predstavljale određene nesuglasice među Crkvama, a sada smo ih prevazišli. Trenutno smo došli do teme papskog primata i to zaista jeste kamen spoticanja između katolika i pravoslavaca, ali smo ipak stigli do tog pitanja i zajedno ga otvorili. Sada polako analiziramo kako je to pitanje bilo rešavano u prvom milenijumu hrišćanstva, kako u drugom, a onda, kroz ta iskustva, i kako bi to pitanje moglo da bude

Sloboda koji je na velikom četvrtak, pre njegove muke i razapinjanja na krst, imao Boga Oca da svi njegovi učenici budu jedno. To je blagoslov koji smo primili od Hrista. A naša stvarnost je takva da i katolici i pravoslavni i stotine protestantskih zajednica žive odvojeno, a svi zajedno verujemo u Sveto Trojstvo i ponovni dolazak Hrista. Ako pristupamo jedni drugima kao ljudi hrišćani, drugačije se sve vidi i ako dozvolimo, ne diplomatski hladno nego istinski, da se između nas malo umešaju ljubav i sloboda – onda je sve lakše.

Ipak, na ekumenski dijalog se i kod nas i u svetu gleda na razne načine. Ima pobornika ali i protivnika ekumenizma. Kako vi na to gledate?

Za ekumenski dijalog različitih hrišćanskih zajednica važno je ono što sam spomenuo, ljubav i sloboda, ali i još nešto – istina. Nije dovoljno da se samo grlimo i ljubimo i razgovaramo nego i da tražimo istinu, da „istinujemo u ljubavi“. Ne možemo reći „sve je u redu među nama“ i sve naše razlike i prošle nesuglasice da stavimo pod tepih. Prošla pitanja tako izazivaju buduće probleme. Potrebno je biti iskren u ljubavi, iskren u dijalogu i iskren u istini. Zato, da bi se sve to moglo naći na jednom zajedničkom putu, putu jedinstva Crkve. Cilj dijaloga pravoslavne i katoličke crkve jeste da kada zajedno dođemo do svih istinitosti, da se onda zajedno pričešćujemo i da se sjedinimo i da se tada vaspostavi izgubljeno jedinstvo. Neki se plaše tog mogućeg budućeg jedinstva i zato postoje i određene rezerve i negativne reakcije. Da li će se ne daj Bože „prodati vera za večeru“ i slično, ali kao što malopre rekoh, i Katolička crkva i pomesne Pravoslavne crkve šalju svoje najbolje teologe na zajednički dijalog baš zato što žele ozbiljno da pomognu tom dijalogu. Srpska pravoslavna crkva na taj dijalog šalje episkopa bačkog **Irineja**, čoveka otvorenog za razgovor i episkopa braničevskog **Ignjatija**, profesora na Bogoslovskom fakultetu u Beogradu. To ne znači da će jedinstvo nas hrišćana biti rešeno po nekom automatizmu, jer ljudi su ograničena i grešna bića, ali pokrenuto je jedno krupno kolo razgovora koje se kreće prema zajedništvu hrišćana. Kada se prevaziđe neki raskol, kako kažu naši sveti oci, radujemo se i mi na zemlji i pevaju anđeli na nebesima.

Cilj dijaloga pravoslavne i katoličke crkve jeste da kada zajedno dođemo do svih istinitosti, da se onda zajedno pričešćujemo i da se

razgovora koje se kreće prema zajedništvu hrišćana

Crkva je nadnacionalna i nadhistorijska

Na ovim prostorima, bez obzira na vjersku pripadnost, često mnogi na religiju gledaju povezanu sa nacionalnom pripadnošću. Koji bi bio zdrav, normalan i dobronamjieran odnos nacionalne i vjerske pripadnosti?

Zaista se radi o jednom, dovoljno je reći, kompleksnom pitanju, a odgovor na to pitanje povlači za sobom i silna iskušenja. Kad razmišljam o pitanju odnosa vere i nacije, pokušavam da nađem odgovor koji bi bio u skladu sa određenim teološkim i bogoslovskim pretpostavkama. Bogoslovska pretpostavka je da je crkva bogočovečanski organizam, odnosno da ima božansku i ljudsku komponentu. U Crkvi je Bog sjedinjen sa ljudima koje on voli i koji njega vole. Crkva je prostor duboke duhovnosti ali i prostor ljudi koji žive u nekom trenutku historije. Svi mi smo rođeni u nekom mestu, nekog datuma, od nekih roditelja i u nekoj naciji – verujemo po Božijem blagoslovu. Zato naš telesni, čovečanski i historijski momenat nema razloga da odbacujemo. Svaka od nacija može da splete slova slave svome Bogu na svoj način, svojim jezikom, svojom tradicijom i to su stvari koje po mom mišljenju treba da se čuvaju. Mi smo u Crkvi uvek insistirali da kada naši misionari idu među druge narode, oni treba da nauče jezik naroda među koji dolaze i da prenose reči jevanđelja na jeziku toga naroda. Na taj način Crkva pokušava da razume i shvati konkretne ljude i njihove osobenosti, socijalne, kulturne i nacionalne.

Crkva je prostor duboke duhovnosti ali i prostor ljudi koji žive u nekom trenutku historije. Svi mi smo rođeni u nekom mestu, nekog datuma, od nekih roditelja i u nekoj naciji – verujemo po Božijem blagoslovu. Zato naš telesni, čovečanski i historijski momenat nema razloga da odbacujemo. Svaka od nacija može da splete slova slave Bogu na svoj način, svojim jezikom, svojom tradicijom

~~apostolske misli našeg svetog oca Vasilija Velikog: „kao bogocovečansko telo našega~~
Gospoda Hrista, Pravoslavna crkva, blagosiljajući nacionalnost, sama je nadnacionalna.“
Dakle, blagosiljajući i prihvatajući specifičnost historijskog postojanja čoveka, sama crkva je nadhistorijska. Prihvatajući odlike jedne nacije, nikako ne znači da se crkva pretvara u tu naciju nego, naprotiv, naciju integriše u sebe i pretvara u crkvu. To se vidi na sledeći način: kada neki čovek bilo koje nacije želi da se krsti i postane na primer pravoslavni hrišćanin, on se krštava i postaje član crkve, pri tome ostajući Nigerijac, Turčin, Čeh ili Slovak, u čemu se vidi opštečovečanski, univerzalni, katoličanski i sveobuhvatni momenat naše hrišćanske crkve. Mi ne krštavamo u naciju, mi krštavamo u crkvu. Krštavajući se čovek ulazi u crkvu kao u telo Hristovo, a Hristos je preko svojih apostola prvi rekao: Nema više ni Grka ni Judeja, nego su svi u meni jedno.

Šta je danas ključno potrebno kršćanskim vjernicima, u Srbiji ili bilo gdje drugdje?

Čini mi se da su reči koje sam najčešće izgovarao u ovom razgovoru bile zajednica, sabornost, *kiononia*, jedinstvo, pobjeda nad smrću i slično. Meni se čini da ono što je nama potrebno u potpunosti je sadržano upravo u toj grčkoj reči *kiononia* (κοινωνία), koja istovremeno označava zajednicu Boga kao Svete Trojice, zajednicu čoveka i Boga u Hristu i zajednicu Crkve i Svetog pričešća. Ista reč. Ukratko, **nemojmo se samouvereno uzdati u sebe, nemojmo se zatvarati, nemojmo se u oklop lažne sigurnosti odevati. Hajmo da otvorimo srca i hajmo malo da se dah slobode desi među nama. Hajde da više budemo ljudi događaja, nego ljudi okamenjene stvarnosti. Hajde da u bližnjem, ma koliko racionalni razlozi govorili protiv, pronalazimo potencijalnog brata i saputnika. Hajde da probamo da pokažemo drugima da smo spremni da na mržnju uzvratimo ljubavlju. Da smo spremni da opet i opet zagrlimo nekog, da smo spremni – čujte sad ovo – i da oprostimo i da zaboravimo.** Kada postanemo takva zajednica u kojoj se ljudi žrtvuju jedni za druge, beskrajno vole i praštaju, tada će svet poverovati da mi nosimo poruku večnog života i istine.

Tekst je objavljen u sklopu projekta Poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije